

A „művészeti pótlék” első éve...

–a bérfejlesztések csökkentése és a felzárkózás érdekében–

...a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnál

– beszélgetés Kovács Géza zenekari igazgatóval –

– Az elmúlt esztendő anyagi jellegű újdonsága volt az úgynevezett művészeti pótlék, amely lehetővé teszi, hogy a kötelező juttatáson kívül külön honorálják a kiemelkedő teljesítményeket. Önök élnek-e a differenciálás lehetőségével? Ha igen, milyen elvek szerint különböztetik meg egymástól a muzikusokat és milyen időközönként bírálják esetleg felül saját döntéseiket?

– Mindenek előtt ezen a helyen szeretném leszögezni, hogy a művészeti bérpótlék története sikertörténet, ami nagyon ritka a mi szakmánkban. Azért ezen a helyen, mert innen, jelenlegi irodámtól néhány méterre, egy eléggé elhanyagolt kis helyiségben született meg a bérpótlék gondolata. 1998. január 18-án, közvetlenül a Filharmoniaától való elszakadás után volt egy majdnem botrányba fulladó társulati ülés az akkor éppen átalakult Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatárnak, ahol egyébként a minisztérium képviselői nem jelentek meg. Nekem kellett beszámolni többek között arról, hogy majdnem húszmillió forintos mínusszal kezdjük működésünket, a várva-várt bérfejlesztésből nem lett semmi, csupán a közalkalmazottakat kötelezően megillető néhány százalékos emelésre számíthatnak a muzikusok. A felháborodás nagy volt, hiszen mindenki azt remélte, hogy az átalakulás anyagi előrelépést is jelent majd. Jelen volt azonban Gyimesi László; vele és néhány kollégával együtt félrevonultunk az előbb említett kis szobába és azon tanakodtunk, hogyan lehetne segíteni ebben a helyzetben. Ha „csak úgy” pénzt kértünk volna a kormánytól, garantáltan nem kaptunk volna. Hosszas beszélgetés után Gyimesi László fejéből pattant ki az ötlet: kiemelt nemzeti alapintézmény mivoltunkra kell hivatkoznunk, hiszen ilyesemből nem sok van az országban. Meg is állapodtunk a stratégiában és következetesen elkezdtük megvalósítani az ötletet. Gyimesi László elkészítette a

pótlékról szóló miniszteri rendelet szövegtervezetét, én intenzíven leveleztem. Végül a kormány, illetve az akkor még művelődési miniszter egyetértett a pótlék bevezetésével. Közbe jött azonban az 1998-as kormányváltás. Miniszter úr azt mondta, hogy nem tartja illendőnek egy olyan hosszú távú kötelezettségről szóló rendeletet aláírni, amely esetleg egy új miniszter számára jelent majd kötelezettséget. Így is lett. Közben persze telt az idő, nemcsak a kormány lett új, de a mi ügyeinkkel foglalkozó minisztérium szerkezete is megváltozott. 1998. végére készült el a szövegtervezet és 1999. február 1-jén jelent meg a rendelet a Közlönyben; akkor lehetett először művészeti bérpótlékot „osztani”. Szerettem volna mindezt elmondani, mert a háttérben sokat és keményen dolgoztunk azért, hogy valamivel jobb legyen a muzikusoknak.

Maga a rendelet az alappótlék 50%-át írja elő alanyi jogon, mint kötelező juttatást és kimondja, hogy kollektív szerződésben kell meghatározni a fennmaradó rész elosztásának mikéntjét, vagyis ott rögzítjük a differenciálás módját. Ezt évente felül kell vizsgálni és aktualizálni kell a megállapított összegeket. Külön tárgyalunk a zenekar és az énekkar szakszervezeti bizottságával, mivel alapvetően különbözik a két zenei együttes szerkezete, tevékenysége. Mindkét együttesnél nagyon erős differenciálás van, csak éppen más-más elvek alapján. A kórusnál nagyon szabatos és pontosan körülhatárolt feltételrendszernek kell megfelelni ahhoz, hogy valaki egyáltalán megkaphassa a kötelező 50% feletti összeg bármilyen kicsi hányadát. Például: a teljesíthető énekkari szolgáltatások 70%-át teljesíteni kell. Aki mondjuk szépen énekel, de ezen képességét másutt kamatoztatja, nem kaphat ebből a pénzből. Minderre a szólamvezetők, az énekkari bizottságok tesznek javaslatot, a végső szót azonban a karigazgató mondja ki, amit én kritika nélkül elfogadok és aláírok.

A zenekarnál sem kevésbé egyszerű ez a folyamat. Először a zenekar megszavazza, hogy mely testületek azok, amelyek egyáltalán jogosultak ezzel foglalkozni. Ezek a testületek mindannyian beleszólhatnak abba, hogy egy-egy muzikus az elmúlt év teljesít-

ménye alapján milyen mértékben részesüljön ebből a bérpótlékból. A zenekar érdekvédelme nem javasolta, hogy teljesített szolgáltatások alapján történjék az értékelés. Ennek az az oka, hogy a nyolcvantagú kórus minden egyes tagjára szükség van egy-egy oratórium előadásakor, a zenekarnál azonban jóval kevesebb muzikusra van szükség, mint ahányan közalkalmazotti munkaviszonyban állnak az együttesrel. Itt általában 30 ember mindig szabad, a vonalat tehát nagyon mélyen (kb. 40%-nál) kellene meghúzni, aminek nem lenne értelme.

– Van-e hangszerenkénti megkülönböztetés?

– Nincs, mindenkit önmagában vizsgálunk. Előfordulhat, hogy egy szólamvezető kisebb arányban részesedik a bérpótlékból, mint egy tuttista. Nálunk bonyolult számításon alapján kimunkált bérstruktúra működik már másfél-két esztendeje, amely már önmagában tükrözi, ki milyen hangszerrel és melyik posztpon szolgálja a művészetet. A külön megbízással bíró muzikusok pótlék formájában külön díjazást kapnak azért, amit tesznek. A zenekar értékrendje szerint ez a minőségi bérpótlék valóban a minőséget kell, hogy támogassa.

– Mit hozott az első év tapasztalata?

– A zenekar érdekvédelme azt javasolta most, az évfordulón, hogy maradjon minden a régiben – ez akár azt is jelentheti, hogy kirívó hibát nem követtek el. A kórus új névre szóló javaslatokkal jelentkezett, de az elveket lényegében megtartotta.

Minden bizonnyal vannak még ebben a sokszorosán átszűrt rendszerben szubjektív elemek, mivel még egy egész közösség sem tekinthető tévedhetetlennek.

– Vannak-e nem közalkalmazotti munkaviszonyban álló muzikusok? Ha igen, őket akarják-e, tudják-e valamilyen módon kompenzálni?

– Vannak vállalkozóként dolgozó muzikusaink, akik annak idején maguk kérték a közalkalmazotti jogviszony megszüntetését. Velük olyan megállapodást kötöttünk, hogy ők a társulat tagjai, rájuk is vonatkozik a társulat minden joga és kötelezettsége. Szerencsére módunkban áll nagyvonalúnak lenni, számukra mind a 13. havi illetményt, mind pedig a művészeti bérpótlékot ki tudjuk fi-

zetni. A forrásokat a zenekar teremtette meg, hiszen a minisztériumtól csak a közalkalmazotti jogviszonyban lévő muzsikuskok számára folyósítják a megfelelő összeget.

– *Mindez hozott-e olyan minőségi javulást a muzsikuskok életében, hogy kevesebben mennek el fizetés nélküli szabadságra csak azért, hogy másutt, más munkával több pénzt tudjanak keresni?*

– A kórus esetében határozottan állíthatom, hogy igen. Ott voltak kollégák, akik többször több hónapra is elutaztak évente. Nekik feltettük a kérdést: menni szeretnének, vagy maradni? Ha maradni akarnak, maradjanak, mi igyekszünk – lehetőségeinkhez képest – viszonylag tisztességes bért fizetni és jó körülményeket teremteni munkájukhoz. Volt, aki ment, volt, aki maradt.

A zenekarnál ez a tendencia nem ennyire látványos. Tavaly is nagyon sokan vettek ki fizetés nélküli szabadságot. Igaz, a zenekar esetében ennek a pótléknak nincs olyan visszatartó ereje, mert a juttatás nem függ annyira a teljesített szolgálatok számától, mint a kórusnál.

A mi muzsikuskaink a kismartoni Haydn Zenekarban, vagy a Luxemburgi Szólistáknál – vagy akárhol másutt Nyugat-Európában – egy-egy produkció alkalmával több-havi fizetésüket kapják meg. Ezzel még ez a pótlék sem versenyképes, pedig tudjuk, milyen sokat jelent egyébként.

– *Csökkentek-e azok a feszültségek, amelyeket éppen az egyes zenekarok között lévő nagyon eltérő bérvizonyok szítottak? Nem kell-e attól félni, hogy bármikor újra lángra lobbanhatnak a szunnyadó indulatok?*

– A láng bármikor kitörhet, de nem a bérek miatt. Nincsenek ugyan pontos adataink arról, hogy a két, nálunk bizonyos szempontból talán jobb körülmények között dolgozó MATÁV és Fesztiválzenekarnál milyen magasak a fizetések, de azt biztosan állíthatom, hogy a zenekar ma a legjobban fizetett három magyar szimfonikus zenekar között található és az énekkar fizetése nagyságrendben azonos a Rádiókórus tagjainak bérével.

– *Ha a pénzügyi feszültségek nem olyan komolyak, miért gondolja, hogy bármikor elszabadulhatnak az indulatok?*

– A muzsikuskok érzékeny emberek, a mi zenekarunk tagjai különösen büszkék és önérzetesek múltjukra, hagyományaikra, a magyar és nemzetközi zenei életben elfoglalt helyükre. Minden változásra indulatosan reagálnak, talán a megbecsült tradíciókat érzik veszélyben egy-egy újítással, a megszokottól eltérő mozzanattal.

– *A személyi állományt tekintve mennyire tartja stabilnak és fiatalnak a zenekart?*

– Nagyon sok tehetséges fiatal került hozzánk az elmúlt másfél-két évben. Szinte mind-egyikkel nagyon elégedettek a szólamvezetők és a zeneigazgató – örömmel írtam én is alá szerződéseiket. Tavaly több hangszercsoport is hirdetett próbajátékot. A kürt szólamba például húsz körül volt az egy állásra jelentkezők száma, de a bíráló bizottság egyiküket sem találta kétséget kizáróan alkalmasnak a feladatra. Így az az állás azóta sincs betöltve.

– *Kiegyensúlyozott-e most a zenei vezetés, ami körül voltak azért heves viták annak idején?*

– Ez kényes kérdés, mert ha úgy vesszük, sem a Berli, sem a New York-i Filharmonikusok vezetése nem volt teljesen kiegyensúlyozott Karajan illetve Bernstein idején. Az 1998 elejétől működő vezetést először azért bírálták, mert Kocsis Zoltán zeneigazgatót váratlanul érte felkérésünk és számos olyan kötelezettsége volt, amelyet nem tudott és nem is akart lemondani. Így hát akkoriban rengeteget dolgozott Hamar Zsolt, aki számos olyan koncertet vezényelt, amit eredetileg másra terveztünk. Nagyon tehetséges, de nagyon fiatal karmester állt egy olyan zenekar élén, amelyik “nagy” nevekhez szokott hosszú évtizedeken keresztül. Akkor sokan azért háborogtak, hogy ilyen fiatal karmesterrel kell rendszeresen együtt dolgozniuk. Aztán Kocsis Zoltán már nem mondhatott és nem is mondott számos felkérésre, hogy dolgozhason a zenekarral. Akkor morgásba lendült a másik tábor, hogy “szegény Zsolt alig dirigálhat, Kocsis Zoltán milyen sokat dolgozik”. Lassan kialakul a megfelelő egyensúly: természetes, hogy a zeneigazgató vezényel a legfontosabb hangversenyeken, hiszen mégis csak az ő neve fémjelzi a zenekar produkcióját. Zsoltnak megvannak a saját koncertjei és nagyon sokat segít egy-egy produkció előkészítésében. Nehéz művek esetében ő tart előpróbákat, neves vendégművész érkezésekor segít “leporolni” a darabokat. Most éppen a Tavaszi Fesztivál állít komoly feladatot az együttes elé, amikor is Eötvös Atlantis című gigantikus művét és Berio Szimfóniáját játszik Eötvös Péter vezényletével. Mind a művek nehézségi foka, mind a szerző-karmester közismert igényessége nagy kihívást jelent az együttesnek. Természetes hát, hogy Hamar Zsolt több előzetes próbával segít a zenekar dolgának könnyítésén. Áprilusra várjuk Michael Schönvandt, aki külföldön nagyon ismert és koncertje komoly felkészülést igényel. Zsolt ötletére oratórium sorozatot szerveztünk, amiben sokat vezényel, májusban önálló koncerten a Verdi Requiemet dirigálja.

– *Hogyan győzik mindezt hangszerekkel? Az, hogy kiemelt nemzeti alapintézményként működik a zenekar, lendített-e valamit a dologi kiadások lehetőségein?*

– Szégyenletesen kevés pénz jutott eddigi dologi kiadásokra. Tavaly is és tavalyelőtt is összesen tízmillió forintot kaptunk erre a célra, ami egy zenekart, énekkart és kottatárat működtető intézmény esetében hihetetlenül alacsony összeg. Ennek ellenére minden hangszer a rendelkezésünkre áll, nem kellett fellépést lemondani hiányzó instrumentumok miatt, kifizettük a terem-bérleti díjakat, minden tervezett művészt meghívtunk és kifizettünk. Úgy gazdálkodtunk, hogy nehézségeinket se a közönség, se a muzsikuskok ne érezzék meg. A gazdálkodáson kívül csak “sírni” tudtunk, de ennek is megvolt az eredménye, mert idén a tíz helyett hetvenmillió forintot kaptunk ezekre a célokra.

Komolyra fordítva a szót: ehhez kevés lett volna csak a sírás. 1998 első felében a minisztérium segítségével ledolgoztuk azt a húszmillió forintos adósságot, amellyel az évet – és az új szervezetű működést – megkezdtük. Év végén már valami jutalmat is tudtunk osztani, 1999 decemberében pedig tizennyolc és fél millió forintot osztottunk szét szintén jutalomként, ami majdnem egy teljes havi plusz bért jelentett minden egyes dolgozónknak – természetesen a kötelező 13. havi illetmény mellett. Ezt nagy eredménynek tartom, különösen a mi szakmánkban, a mi területünkön. Azt hiszem egyértelmű, hogy ez az eredmény közvetlen munkatársaim, a menedzsment munkáját dicséri.

Tavalyelőtt vettünk ezen felül egy vadonatúj nagybőgőt, tavaly ötmillió forintért egy tubát, két és fél millióért egy hordozható orgonát. Minden muzsikuskunk kezében van hangszer, fúvós hangszereink pedig igazán jó minőségűek. Igaz, azok legfeljebb tíz évig őrzik minőségüket, aztán óhatatlanul amortizálódnak. Nagyobbak a gondok a lényegesen időt állóbb vonós hangszereknél, hiszen az áruk szinte megfizethetetlen. Az ügy érdekében most azon fáradozunk, hogy milyen módon tudnánk a zenekar tagjait saját hangszerük használatáért valamilyen módon honorálni.

– *Ön annyit tett már a zenekari muzikusok megbecsüléséért, életük jobbá tételéért – nincs ötlete, hogyan lehetne a ki tudja hol található, állami tulajdonú hangszereket jobban közkinccsé tenni? Nyilvánosságra hozni, kiknél vannak a cremonai remekek, kidolgozni valamilyen rendszert, hogy kik, mennyi ideig használhatják szokat? Ez másutt is így van: a Bécsi Filharmonikusok szólamvezetőinek jobbnál jobb hangszereit az Osztrák Nemzeti Bank adja annak, aki a megfelelő poszton ül annyi időre, amíg az adott feladatot ellátja.*

– Próbálkoztam ilyesmivel, amikor a Filharmónia hagyatékát rendeztem és magam sem számítottam arra, mekkora darázs-fészékbe nyúlok. 116 hangszerről volt szó, szerteszét az országban, melyeket nem kaptak meg a Nemzeti Filharmónia örökébe lépő közhasznú társaságok. Továbbra is a mi leletárunkban szerepelnek, de mivel sokszor még “tartózkodási helyük” fölélése is kisebbfajta nyomozást vesz igénybe, ezek fölött semmiféle tulajdonosi felelősséget nem tudunk gyakorolni. Javasoltam, hogy rendezzük e hangszerek sorsát. Nem történt semmi, ám a sajtónak igencsak megtetszett a gondolat, rendszeresen kellett ebben az ügyben nyilatkoznom. Kiderült, hogy ez a 116 hangszer csak a jéghegy csúcsa, hiszen az igazán jelentős tételek (Stardivarik, Guarnerik, Amatik) a Zenetudományi Intézetben vannak lajstromba véve, privát használatban vannak, évente egyszer be kell mutatni, hogy megvannak-e még. Nekem pedig nem feladatomban eldönteni, hogy aki azokat a hangszereket használja, milyen muzikus és hol helyezkedik el zenei életünk rangsorában.

Mindenesetre felnő most egy generáció, rengeteg nemzetközi versenyt nyerő, tehetségesebbnél tehetségesebb fiatalok sora, akiknek zöme a feladathoz és saját színvonalához méltatlan száraz fán kénytelen játszani. Magyarországnak szüksége lenne azokra a dicsőségekre, amelyeket ezek a fiatalok szerezni tudnának. Eközben pedig mesébe illő hangszerek lapulnak olyan helyeken, ahol senki sem hallja őket.

Annak idején érthető volt, hogy ilyen rendszerben osztották el a hangszereket, hiszen azt mondták, kiváló művészeink úgysem gazdagodhatnak művészetükből, legalább egzisztenciális biztonságot és hangszert biztosítsunk számukra. Közben azonban rendszerváltás volt: most már nálunk is gazdagodhatnak a szólolisták, de a hangszerek ottmaradtak, állami tulajdonban.

– Ezek a hangszerek más országban is állami, vagy legalábbis köztulajdonban lennének, de úgy, hogy azt időről időre más kapja meg. Éppen az Ön által említett, harmincon még jóval inneni korosztálynak van lehetősége bizonyos időre megpályázni mondjuk egy-egy kincset érő hegedűt, amelynek révén már maga is megkeresheti egy jobb saját hangszer árát.

– Nálunk is így kellene lenni, de ezt én feladtam. Még mindig rajtam van a 116 hangszer gondja. Feltérképezésükön, leltározásukon kívül is okoznak gondot: állandó aggodalmat, hogy esetleg eltörlik, leég

vagy eltűnik mondjuk egy zongora.

– Az Önök hangszerei biztosítva vannak?

– Igen, mégpedig szponzori megállapodás keretében a Hungária Biztosító által.

– Amióta nincsenek botránnyok a zenekar körül, ismét helyreállt a szponzorok bizalma? Számíthat rájuk a kellő mértékben?

– Nagylelkű, művészetbarát szponzoraink vannak, akik bizony annak idején megintogtak, hiszen a szponzor a sikert és nem a botrányszagú bizonytalanságot támogatja.

– Mennyiben jelent kötelezettséget az, hogy ez egy kiemelt nemzeti alapintézmény? Vannak-e hivatalos felkérések és elvárások, amelyekkel a zenekar a fenntartónak azaz az államnak “tartozik”?

– A kormány nagyon határozottan és tudatosan “használ” bennünket. Ha például Frankfurtban a könyvvásáron Magyarország kiemelt vendég, mi megyünk muzsikálni az Alte Oper-be, ha megjelenik a magyar kormányküldöttség Stuttgartban egy fontos esemény kapcsán, a Nemzeti Filharmonikusok adnak koncertet, ha a kormány még békésebbé akarja tenni szomszédainkkal a kapcsolatot, akkor utazunk Pozsonyba vagy Zágrábba vagy oda, ahol éppen ápolni lehet ezeket a kapcsolatokat. A Lisszabon melletti Estorili fesztiválon, ahol Brazília felfedezésének 500. évfordulójáról is megemlékeznek, mi leszünk a fesztivál állandó zenekara. Itt játszunk egy kis Villa-Lobost és sok magyar zenét. (Tudnivaló, hogy jelenleg Portugália tölti be az Európai Unió soros elnöki tisztét.) A fesztivál rendezői külön kértek minket, hogy kortárs magyar műveket is játsszunk. Jeney Zoltán külön erre az alkalomra komponál egy darabot. Az, hogy ez az ország reprezentatív zenei együttese, nagyon kedvemre való, annál is inkább mert nem napi politikai érdekeket, hanem mindig és mindenkor az ország érdekeit szolgálja és képviseli.

– Vannak-e újabb hangfelvételei az együttesnek?

– Jelen pillanatban inkább csak tervek, mert világpiaci helyzetünknek az tenne igazán jót, ha olyan CD-k jelennének meg, amelyeken Kocsis Zoltánnal együtt játszunk. Ne ki azonban exkluzív szerződése van egy világmarkájú hanglemez céggel, ám ez a cég korábban már kötött exkluzív szerződést egy másik magyar zenekarral is, így nekünk sajnos itt nincs egyelőre sok esélyünk. Mégis megpróbálunk tenni valamit azért, hogy közösen is készíthessünk hangfelvételt.

Kapcsolatba léptünk egy világhírű hanglemez cég egyik fiiláléjával és jó esélyünk van arra, hogy 2001-ben megjelenhessünk a világpiacon.

...és az Operában

– beszélgetés Mali Istvánnal, a Magyar Állami Operaház zenekari igazgatójával –

– Akkor, amikor véglegessé vált, hogy a kiemelt nemzeti alapintézmények művészeinek bérét az úgynevezett művészeti pótlékkal lehet némileg emberibbé alakítani, a munkáltatók kezébe olyan – régen áhított - eszköz került, amelynek segítségével megkülönböztetheti a kiemelkedő, jó és kevésbé jó teljesítményeket a pótlékok egy részének differenciált szétosztásával. Mennyire lehetett, vagy mennyire kívántak élni ezzel a lehetőséggel az Operaház zenekari muzikusainak körében?

– Az előzményekhez tartozik, hogy az Operaház zenekari dolgozóinak fizetése az elmúlt években hihetetlenül sokat vesztett értékéből – pontos adatot nem tudok, de nem túlzás, hogy ez az arány mintegy 30-40%. Az 1993 és 1996 közötti időszakban a zenekar egyetlen fillér béremelést sem kapott, pedig ezekben az években nagyon nagy volt az infláció. 1996 után kaptunk némi emelést, de még ezzel együtt is messze elmaradtak az itteni bérek a többi szimfonikus zenekartól (és ilyenkor nem a Fesztiválzenekar jelenti az összehasonlítás alapját). Egyszóval, szégyenletesen alacsonyak voltak az itteni fizetések.

Tavaly, amikor először kaptuk meg ezt a bizonyos művészeti pótlékot, kétféle alapelv érvényesült. Egyfelől az, hogy aki ebben a zenekarban játszik, az mindenképpen jogosult a pótléokra, hiszen eleve csak megfelelő szintű hangszeres tudás birtokában ülhet a pult mögé. Így tehát a művészeti pótlék egy bizonyos százaléka mindenkit megillet, azt alanyi jogon utaljuk. A fennmaradó részt azonban visszatartottuk, hogy azzal tudjuk honorálni a lelkiismeretesebb munkavégzést, a jobb teljesítményt.

– Az értékelés, a megkülönböztetés milyen alapon történik? Azt vizsgálják, hogy valaki hogyan teljesít a saját posztján, vagy él egyfajta posztok szerinti megkülönböztetés is? Honorálják-e a szólójátékot, a koncertmester munkáját, az exponáltabb feladatokat ellátókat? Lehet-e ezzel egy-egy alkalomhoz kötődő kiemelkedő teljesítményt is honorálni?

– A megkülönböztetés első lépéseként valamennyivel nagyobb emelést adtunk a fűvósoknak, mint a tuttista vonósoknak. Az elterés ugyan minimális, de létezik. Ezt követően megnéztük, hogy a muzikusok milyen teljesítményt nyújtanak a saját helyükön, függetlenül attól, melyik poszton ülnek.

– Ezzel a módszerrel nagyon sok mindent ki lehet fejteni és el lehet ismerni, de „alkalmi” munkát (haknit) nem lehet ellen-súlyozni.

– A zenekarból alakított művészeti tanácsadó testülettel még tavaly megvitattuk elképzeléseinket, amikor is mindenkiről, egyenként szó esett. Akkor megállapodtunk abban, hogy a megkülönböztetésre félrerakott összegből ki milyen arányban részesüljön. A akkori döntés egy évre szólt és éppen ezekben a napokban dől el, milyen változások lépjenek életbe a következő 12 hónapban.

Év közben csak kirívó esetekben módosítottunk; ha fegyelmi vétség történt, akkor az illetőnél azonnali hatállyal csökkentettük ezt az összeget. Ugyanígy előfordult az is, hogy kiemelkedő művészeti teljesítményért pozitív irányban korrigáltuk a megállapított összeget.

– *Hogy érzik? Ez a fizetésemelés konszolidálta-e valamelyest a hangulatot (és természetesen a munkát), vagy még mindig nagyok a feszültségek?*

– A zenekari tagok döntő többsége mindent nem különös jótéteményként, hanem a munka elengedhetetlen feltételeként élte meg és meg kell mondanom, igazuk van. Volt olyan hegedűs, aki zeneakadémiai diplomával, többéves zenekari gyakorlattal tavaly 55–56.000 Ft bruttó fizetést kapott. Kérdés, hogy ilyen esetben lehet-e egyáltalán művészetről beszélni? Lehet-e ilyen fizetés mellett sok és magas szintű művészeti teljesítményt várni?

– *Megváltozott-e most valamennyire a helyzet? Annak idején – úgy hallottam –, volt olyan időszak, amikor viszonylag jól fizették ezeket a muzikusokat és akkor ők szívesen lemondtak olyan haknikról, amelyeknek nem volt művészi értékük, csak pénzt jelentettek. Szívesebben gyakoroltak vagy voltak együtt családjukkal az így felszabadult időben. Jelenthet-e ennyit a most kapott pótlék is?*

– Csak azt tudom mondani, hogy a zenekar jelentős része boldogan lemondana számos hakniról a gyakorlás és a család kedvéért, ha ezt megtehetné. Sajnos nem tehetik meg és ezen a területen most sem érzek jelentős elmozdulást. Nagyon nagy dolognak tartom a művészeti pótlékot, hiszen minőségi változást jelentett életünkben. Fizetésünk mellől talán már eltörölhető a „szégyenletes” jelző és az így kialakult összeg esetleg már az elfogadhatóság határát súrolja.

– *A pénzügyi helyzet változása mellett valamennyire megváltozott az operai repertoár az elmúlt időszakban. Számos olyan mű hangzik el, amely a zenekari muzikusoktól is szokatlan munkát, a szokásosnál jóval több*

gyakorlást igényel. Hogyan lehet igazságosan dönteni, amikor kijelölik, ki melyik produkció részese legyen?

– Teljesen igazságosak sosem tudunk lenni, de az is tény, hogy sokan vannak a zenekarban, akik kimondottan fogékonyak például a kortárs zene iránt. Akkor, amikor Ligeti György operájával készültünk, többen kifejezetten kérték, hogy játszassák a darabot. Voltak természetesen olyanok is, akik igyekeztek kimaradni belőle. A darab sikeres volt egyébként már Budapesten is, de aztán a zágrábi bemutató kirobbanóan nagy sikere végleg meggyőzött mindenkit arról, hogy ilyen műveket is kell játszani.

A most éppen próbák alatt álló Eötvös Péter darab esetében más a helyzet. Ott a zenekari árokban egy modern zenére specializálódott kamaraegyüttes (az UMZE együttese) ül, a kulisszák mögött ül egy szimfonikus zenekar, amelyben a mi muzikusaink játszanak. Az UMZE együttesére azért van szükség, mert egyrészt az Operában abban az időszakban nagyon leterhelt a zenekar, másrészt a zenekari árokban szereplő kamaraegyüttesben számos speciális hangszere van szükség, amelyekkel mi nem rendelkezünk, az UMZE viszont igen.

Jóllehet a produkció létrehozása sok energiát igényel, meggyőződés, hogy ilyen műveket is be kell mutatnia az Operának, hogy a világon mindenütt elismert jelentős zeneszerzőink Magyarországon se maradjanak ismeretlenek.

– *Hogyan oldják meg a Ring előadásának problémáját? Köztudott, hogy az Operaházban a muzikusok elég „dinamikusan” váltják egymást a pultoknál és ez nem biztos, hogy jól tesz a Wagner ciklusnak.*

– Valóban ez él a köztudatban annak ellenére, hogy ez a jelenség sokat javult az utóbbi években. A Ring esetében erre különösen ügyelünk. Most is kinn függ egy levél, amelyben az áll, hogy aki a Ring egyes darabjait játssza, annak kell a műhöz tartozó összes próbán is részt vennie. Nem mondom, hogy minden kolléga lelkesen üdvözölte a felhívást, de a minőség védelmében ragaszkodunk hozzá.

Maga a gyakorlat azért alakulhatott ki, mert sokan azt mondták, hogy úgyis ismerik a darabot, a próba inkább csak az újonnan beálló énekesek kedvéért van. A külön munkákhoz való kikérőket alá kellett írni, hiszen az itteni keresetből valóban nem lehetett megélni.

Mostanában már lehetett szigorítani, és éppen a Szimonov által vezényelt Ring esetében ez különösen következetessé vált.

Olyan szigorítást is bevezettünk, hogy bemutatók esetén, a premiért megelőző

meghatározott időszaktól kezdve nem lehet cserélődés a pultok mögött. Ez már érzékelhető volt a Peter Grimes, a Borisz Godunov bemutatóján is.

A Verdi Fesztiválon sem volt egyetlen panasza a zenekarra, pedig szolgálatban teljesítettük a feladatot.

– *Mit csinál az Erkel Színház zenekara, ahol most feltűnően kevesebb előadás van az utóbbi szezonokban?*

– Magában az Erkelben valóban kevesebb előadás van, az Operában viszont arányosan több. Néhány darabot praktikus okokból az Operában játszanak, az Erkel Színház zenekarának közreműködésével. Eddig sikerült kivédenünk az ütközéseket, de most az Opera Tosca előadása ütközik majd az Erkel Pomádé előadásával, ami azt jelenti, hogy opera-zenekari muzikusoknak kell megtanulni a Toscát is.

– *Mennyire tekinthető állandónak és feltöltöttnek a zenekar ebben a pillanatban? Van-e arra kilátás, hogy valamelyik szólárra próbajátékot hirdetnek?*

– 1997 őszén meghallgatásokat tartottunk még kiegészítő posztokra is. Erre azért volt szükség, mert egyre több a női muzikus – ez egyébként világjelenség – akik a családdal és a gyerekekkel járó terheket is viselik. Az ő, illetve a betegek helyettesítésére nem szerencsés az utolsó pillanatban kiegészítőt hívni. Így ismerjük azokat is, akik helyettesíteni jönnek. Státuszt csak akkor adhatunk, ha üresedés van.

Nagyon jó jelnek tartom, hogy legutóbb, amikor az első fuvolás helyére hirdettünk meg próbajátékot, negyvenen jelentkeztek. Két kollégát próbálunk ki, egy-egy fél szezon erejéig. Egyikük (Gjorgjevic Dóra) már játszott nálunk, ő ül az első fuvolás helyén a szezon első részében. Ezalatt a másik jelölt (Menyhárt Zsuzsanna) második fuvolat fúj és majd a szezon második felében próbáljuk ki első fuvolásként.

Tartottunk brácsa próbajátékot is, ahová szintén tízen fölül jelentkeztek és hasonlóan a fuvolához, a legjobbakat kiprobáljuk. Nemrég vettünk föl új első kürtöst, a versenygyőztes Szőke Zoltánt és a Malaysiába szerződött első kürtösünk helyén is kiváló fiatal muzikusul Tóth Gábor személyében.

Örömteli ez a helyzet, hiszen sok és gyakran hálátlatlan feladat vár muzikusainkra. Lehet szépítgetni a dolgot, de mégiscsak lent ülnek a zenekari árokban, esetenként egyhangúbb a munkájuk, mint a szimfonikus zenekarokban ülő kollégáiké, gyakran előfordul, hogy évek óta kézbe nem vett darabot próba nélkül kell eljátszani egy hirtelen műsorváltozás, a bérlézés miatt.

– *Hogy állnak hangszerekkel?*

– A téma és a gond örökzöld. Volt olyan év, hogy egyetlen fillért nem kaptunk hangszervásárlásra. 1997-ben kaptunk valamennyi pénzt, 1998-ban nem, 1999-ben ismét kaptunk valamennyit – „megverekedtünk” érte. A legnagyobb baj az, hogy egyáltalán nem lehet tervezni, mert nem tudjuk, mire számíthatunk.

– *Nincs lehetőségük pályázni?*

– Az Opera legfeljebb produkciókra pályázhat, a zenekar speciális pályázatokra számíthat csupán, amit egyébként nem maga intéz, hanem az Opera mint intézmény. Így lehet esetleg új zongorát, zongora karbantartásra pénzt szerezni, hiszen elképesztő tortúrának vannak kitéve nálunk ezek a hangszerek. Vannak olyan hangszer-csoportok, amelyek két éve nem kaptak új hangszert. A fúvósok ugyanúgy rossz helyzetben vannak, mint a vonósok, akik legutóbb (két vagy három éve) egy öthúros nagybőgőt kaptak.

– *Hány embernek van saját hangszere? Olyan amit szégyenkezés nélkül itt is kézbe vehet?*

– 20% körülinek gondolom ezt az arányt. Van azonban olyan kollégánk, aki jobb minőségű saját hangszerrel rendelkezik, mint amit az Opera biztosítani tudna. Aki saját hangszerét használja, annak némi költséget tudunk biztosítani javításra és nád- illetve húrvasárlásának költségeit fedezni tudjuk.

Ha arról nem is álmodhatunk, hogy – hasonlóan a világ nagy zenekariához – kijelöljük, hogy az ideális hangzás érdekében milyen márkájú hangszereket használhatunk a fúvóskollégák, arról azért szoktam álmodni, hogy Mozartokat, Beethoveneket (zenekari koncerteken Brahmsig bezárólag a szimfonikus műveket) például bécsi trombitán játsszák a trombitások. Jó lenne nem ezekkel a modern üstdobokkal játszani a Mozart operákat – egészen más lenne a hangzás és a hangulat.

Van okunk az öröme is, hiszen előadásaink mind az Operában mind az Erkel Színházban nagyon látogatottak. Érdekes módon a Thália Színházbeli előadások nem tudják megtölteni a nézőteret. Két éve lesz, hogy színpadra állí-

tották ott A varázsfuvolát, sztárokat szerződtettek és még így sem volt telt ház. Az Erkel Színházban ugyanez a darab, ugyanabban a rendezésben, úgynevezett hétköznapi szereposztással is telt házat képes vonzani.

– *Milyen időszakot él meg mostanában a Filharmóniai Társaság Zenekara?*

– Koncertjeink nagyon népszerűek, és – nyilván a helyszín miatt is – telt házakkal mennek. Úgy érzem, javult is a zenekar játéka. Minden bizonnyal ebben a karmesterek személyének óriási a szerepe, hiszen Saccani mellett nagyon jó vendégkarmesterekkel dolgozunk együtt.

Új korszakot jelent hangszeres muzsikusaink életében a nemrég üzembe helyezett új próbaterem. Évtizedek óta megoldatlan próbaterem-kérdésünket megoldottnak látjuk a Jókai utcában kapott helyiséggel, amely megfelelő méretű és akusztikájú, ahol elfér a kórus, elférnek az énekesek. A muzsikusok szeretik, bár a terem „belakása” még az elkövetkező hónapok feladata.

Tóth Anna

A kirakat rendezés alatt...

Kormányzati intézkedések a Nemzeti Filharmonikusok háza táján Újabb beszélgetés Kovács Gézával, az NFZ igazgatójával

– *Még nincs két hete, hogy Önnel és Mali Istvánmal, az Operazenekar igazgatójával egyfajta pénzügyi egyensúly megteremtéséről beszélgettünk; arról, hogy az egy évvel ezelőtt bevezetett művészeti bérpótlék némileg csökkentette a hazánk vezető szimfonikus zenekarai között kialakult bérfeszültséget. Most, február 23-án újabb, bizonyos szempontból magyarázatra szoruló fejlemények ingatták meg ezt az egyébként még nem is túl szilárd egyensúlyt. Először arról szerezhetünk tudomást, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma jelentősen meg kívánja növelni a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár számára juttatott költségvetési pénzt, amelyben a bérek komoly megemelése is benne foglaltatik. Kissé csodálkozott a szakma, hogy ennek az örömteli bejelentésnek, amelyet sajtótájékoztatón kívánt nyilvánosságra hozni a Minisztérium, miért csak akkora publicitást szánnak, amekkora egy viszonylag szűk körben, meglehetősen az utolsó pillanatban kézbesített meghívó révén biztosítható? A bejelentés után azonban érthetővé vált minden: nyilván nem lett volna célszerű idő előtt nyilvánosságra hozni a miniszteri biztos kinevezésének tényét.*

Őn, mint a zenekar igazgatója, mit érzett ezekből az előkészületekből, miről volt, vagy nem volt tudomása és most hogyan értékeli a kialakult helyzetet?

– A kormány szándékáról, hogy a második félétől jelentősen meg kívánja növelni a Nemzeti Filharmonikusok költségvetési támogatását

és ennek fejében (mintegy cserében) lehetőséget szeretne biztosítani a minőség észrevehető javítására, természetesen volt tudomásom. Azt is tudtam, hogy a tárca minisztere sajtótájékoztatón jelent majd be ezeket a terveket. A miniszteri biztos kinevezésének ténye engem is meglepett és első pillanatban nem is értettem ennek okát. A bejelentés másnapján azonban volt szerencsém beszélni a miniszteri biztossal, akit korábban is ismertem már. Vele, mint a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat magyarországi vezetőjével korábban is volt már kapcsolat; tavaly május 30-án közös koncertünk volt a Kongresszusi Központban. Ő engem arról tájékoztatott, hogy ez a döntés egy rendkívül szigorú konspiráció keretein belül született meg, valóban csak három-négy ember tudott a Nemzeti Filharmonikusok kapcsán létrehozott új intézményről.

– *Felmerült-e Önben a kérdés és ha igen, kapott-e magyarázatot arra, hogyan került a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat magyarországi vezetője abba a helyzetbe, hogy egy szimfonikus zenekar kormánybiztosa legyen?*

– Ő Kocsis Zoltán régi rajongójaként valamint a zene, a kultúra elkötelezettjeként a maga eszközeivel és lehetőségeivel igen aktívan képviselte a mi ügyünket is az elmúlt egy-két esztendőben. Az történt, hogy a politikusok megkérték: tanácsadói, ötletadói szerepét cserélje fel egy időre joghatáskörrel, felelősséggel teli pozícióra. Dr. Edvi Péter biztosított engem arról, hogy megbízatása,

személyes szándéka szerint egyáltalán nem kíván közvetlenül beavatkozni az intézmény belső életébe, az ő feladata elsősorban majd a Minisztériumon belül koordinálni azokat az esetleges gyors döntést igénylő folyamatokat, amelyek a Nemzeti Filharmonikusok belső átalakításához szükségesek. A dolgok rendje szerint ugyanis egy minisztérium a maga bürokratikus módján, kissé lassan dolgozik, ám ezeket egy jószerevével teljhatalmú miniszteri biztos jelentősen felgyorsíthatja.

– *Mit jelent mindez a gyakorlatban? Milyen változások mely folyamataihoz van szükség miniszteri biztosra?*

– Ezt most még magam sem tudom egészen pontosan. Válaszokat a most következő napok megbeszéléseitől, tárgyalásaitól várok. Fontosnak tartom leszögezni, hogy örülök, mert nem az intézmény belső munkája váltotta ki ezt a minisztériumi döntést. Ilyesmire ugyanis akkor szokott sor kerülni, amikor valamilyen gazdasági vagy egyéb jellegű válság van az adott helyen, amelynek megoldása nem várható az intézmény vezetőitől. A tények, a számok arról tanúskodnak, hogy a zenekar gazdálkodása kiegyensúlyozott, sőt sikeres, ami pedig a tartalmi munkát illeti sem beszélhetünk válságról. Nem hiszem, hogy létezik művészeti intézmény művészeti problémák nélkül és elképzelhető, hogy bizonyos struktúrák kiigazításával lehet ezt a munkát tökéletesíteni. Ebben teljes volt köztem és a miniszteri biztos között az egyetértés.